

Xavier de Maistre. *Reis door mijn kamer*. Uit het Frans vertaald door Paul de Bruin. Voetnoot

Volgens Pascal is alle ongeluk van de mens maar aan één ding te wijten, aan het feit dat hij niet rustig in een kamer kan blijven. Als remedie tegen ongeluk lijkt het niet erg aantrekkelijk: de hele dag thuiszitten. Maar Xavier de Maistre (1763-1852) wist van de nood een deugd te maken. In zijn *Voyage autour de ma chambre* uit 1794 blijken thuisblijven en reizen heel goed samen te gaan. Wippend op zijn stoel maakt hij de ronde door zijn kamer, langs de boekenkast, langs de gravures aan de wand; hij beschrijft zijn hondje, praat met zijn kamerdienaar, er komt een bedelaar aan de deur, en telkens loopt zijn geest vol met gedachten, gevoelens en herinneringen.

Het merendeel van de reis speelt zich af in de verbeelding, 'dat bekoorlijke land (...) dat door de hoogste Weldoener aan de mens is geschonken om hem te verzoenen met de werkelijkheid'. Maistre's *Reis door mijn kamer*, waarvan onlangs een voortreffelijke nieuwe vertaling is verschenen van de hand van Paul de Bruin en dat ruim tien jaar geleden op geheel eigen wijze werd geïmiteerd door Maarten Biesheuvel, bevat in feite het verslag van een dagdroom, uitgesmeerd over 42 dagen en even zovele hoofdstukken.

Geschreven werd het boekje in de periode dat Maistre huisarrest had, na een voor zijn tegenstander fataal verlopen duel. Als officier was hij in dienst van het koninkrijk Sardinië, dat in 1798 door de troepen van Napoleon werd veroverd. Al eerder (in 1792) was zijn geboorteplaats Chambéry door de revolutionaire Fransen ingenomen, met als gevolg dat de familie had moeten uitwijken naar de hoofdstad Turijn. Maistre zelf zou later, net als zijn oudste broer Joseph (de beroemde contra-revolutionaire denker van de *Soirées de Saint-Petersbourg*), in Rusland terecht komen.

Onvermijdelijk kleuren deze politieke calamiteiten de 'werkelijkheid' waarmee de verbeelding hem moet zien te verzoenen. De 'reis door mijn kamer' is niet alleen een remedie tegen de 'verveling', zoals Maistre schrijft, maar ook tegen het pessimisme, waartoe de ondergang van het *ancien régime* hem inspireerde.

Met weemoed denkt Maistre terug aan de dagen van weleer, aan zijn jeugd en zijn geliefden, en soms worden de emoties hem even te machtig. Bij de herinnering aan een amoureuze ontmoeting met een herderinnetje op een heuveltop blijft de bladzijde veelzeggend leeg, twee woorden ('de heuvel') uitgezonderd, al mag natuurlijk niet worden uitgesloten dat hier een hoffelijke *pudeur* hem het zwijgen had opgelegd.

Hoewel zijn familie zeer recent in de adelstand was verheven, doet Maistre zich kennen als een aristocraat van de oude stempel. En dat niet alleen vanwege zijn afkeer van de Franse Revolutie. Als literator is hij volledig de adellijke dilettant bij wie de eruditie nergens pedant wordt, de geestige verteller in de salon, die nu bij gebrek aan spirituele conversatie genoeg moet nemen met een innerlijk tweegesprek.

Dat laatste dient overigens letterlijk te worden genomen, want in een hoofdstuk dat alleen voor 'metafysici' bestemd heet te zijn, onderscheidt Maistre in de mens twee wezens, die elk een eigen individueel leven leiden: de ziel en het lichaam, de 'geest' en het 'beest'. In de loop van het boek wisselen beiden elkaar voortdurend

af en soms zitten ze elkaar ook met komisch resultaat in de weg, bijvoorbeeld wanneer de reiziger midden in een diepzinnige overpeinzing van schrik ('een gemene streek van mijn ene helft') met stoel en al op de vloer dondert.

Geest en beest kiezen hun eigen weg, zoals blijkt uit de aanschouwing van een vrouwenportret van Rafaël. De geest ontsteekt in toorn bij de gedachte dat de afgebeelde vrouw in werkelijkheid de schilder van zijn talent en zelfs van zijn leven heeft beroofd; het beest raakt ondertussen geheel en al in de ban van 'die verderfelijke schoonheid' en is onmiddellijk bereid haar de dood van Rafael te vergeven.

Schoonheid is kennelijk geen eenduidige zaak. Morele maatstaven alleen voldoen niet, getuige ook zijn zeer romantische waardering voor Miltons Satan in *Paradise lost*. Grandeur dwingt in het kwaad evenzeer bewondering af als in het goede. Desondanks is hij zich er heel goed van bewust dat deze Satan 'een echte democraat is, niet in de Atheense zin, maar in de Parijse' - een verwijzing naar de Franse Revolutie, die door broer Joseph aan de duivel werd toegeschreven. Niets is simpel of ondubbelzinnig bij Xavier de Maistre, en dat maakt zijn boekje (waarin de speelse geest van Laurence Sterne rondwaart) bij alle luchtigheid en humor complexer dan het op het eerste gezicht lijkt.

Zwaarwichtig wordt zijn proza echter geen moment, omdat de dubbelzinnigheid ook in het verhaal regeert. In de mijmering over het herdersuurtje op de heuvel doemt onverwacht het visioen op van de 'demon van de oorlog'. In een imaginair gesprek tussen onder anderen Plato en een achttiende-eeuwse dokter wordt de dreigende klaagzang over het echec van de Vooruitgang prompt afgekapt doordat de dokter bij het drogen van zijn tranen per ongeluk zijn pruik van het hoofd stoot. In elke tragedie schuilt een komedie en omgekeerd.

Zelfs de verbeelding blijft niet geheel buiten schot, want als Maistre gretig zijn handen uitstrekt om de veters te strikken van de bevallige Aspasia (het 'beest' had in het zojuist genoemde gesprek ook een mooie vrouw geïntroduceerd), grijpt hij slechts zijn vrolijk kwispelende hondje beet.

Uiteindelijk komt het allemaal aan op evenwicht, zij 't niet ten koste van de verbeelding. Het laatste hoofdstuk mondt uit in een onbekrompen lofzang aan haar adres. Dank zij de verbeelding en de vrijheid die zij verschaft, is de straf (het huis-arrest) een zegen gebleken. Met de verbeelding kan de fortuin worden gekeerd en het lot veranderd. In de dagdroom schuilt met andere woorden een utopische dimensie, waardoor men de werkelijkheid inderdaad beter kan verdragen.

In de achttiende eeuw wemelt het van de utopische reisverhalen, die het heil situeren op de maan, op afgelegen eilanden, in het binnenste van de aarde of in de toekomst. Van Xavier de Maistre hoeft niemand zo ver van huis te gaan: het heil bevindt zich in ons eigen binnenste, in het genot dat te beleven valt aan het wonderlijke, fantasievolle samenspel van 'geest' en 'beest'. Daaruit is dit kleine maar kostelijke boekje voortgekomen, dat sinds de achttiende eeuw nog niets van zijn aantrekkelijkheid heeft verloren.

(de Volkskrant, 1-12-1995)